

صراط چیست؛ درباره پل صراط و حقایق مربوط به آن چه می‌دانید؟

بررسی مفهوم پل صراط از منظر انسان‌شناسی اسلامی

حتماً نام پل صراط را شنیده‌اید. صراط یا پل صراط از جمله حقایقی است که نامش با قیامت و معاد گره خورده و هرگاه از حساب‌رسی اعمال انسان‌ها در روز رستاخیز صحبتی به میان می‌آید، تصویر پل صراط و افرادی که از این گذرگاه دشوار در حال عبورند، ناخودآگاه در ذهن تداعی می‌شود.

اغلب ما اطلاعات چندانی درباره صراط نداریم. فقط در همین حد می‌دانیم، که پل صراط گذرگاهی است مخوف و لغزنده که از درون جهنم می‌گذرد و تمام انسان‌ها در روز قیامت باید برای رسیدگی به اعمالشان از این گذرگاه صعب‌العبور، که باریک‌تر از مو و تیزتر از شمشیر است، عبور کنند.^۱ در نهایت نیز کسانی که اعمالشان مورد قبول واقع شود، پل صراط را پشت سر می‌گذارند و به بهشت می‌رسند و کسانی که گناهان متعددی در پرونده اعمالشان باشد، مدت‌های طولانی در ایستگاه‌های رسیدگی به اعمال معطل می‌مانند.

دانستن این اطلاعات محدود درباره صراط، طبیعتاً پرسش‌های فراوانی را در ذهن ایجاد می‌کند. از جمله این‌که:

- حقیقت صراط چیست و پل صراط دقیقاً کجاست؟
- آیا صراط پلی است در صحرای محشر که بعداً به‌وجود می‌آید، یا همین الان هم وجود دارد؟
- این‌که صراط از داخل جهنم می‌گذرد به چه معناست و چرا همه انسان‌ها حتی بهشتیان باید از داخل جهنم عبور کنند؟ و سؤالاتی از این قبیل.

^۱ الکافی، ج ۸، ص ۳۱۲، ح ۴۸۶

در این درس به توصیف حقیقت صراط و سؤالاتی که پیرامون آن وجود دارد، می‌پردازیم، اما پیش از آن لازم است نکته‌ای را توضیح دهیم و آن این است که «صراط» واژه‌ای عربی و خودش به معنای شاهراه، راه اصلی و راه روشن است؛^۲ بنابراین به کار بردن لفظ «پل صراط» از نظر قواعد زبان چندان صحیح نیست. اما چون این اصطلاح بین عموم مردم به همین شکل جاافتاده، ما هم به همین شکل از آن استفاده کردیم.

پل صراط کجاست؟

اولین سؤالی که در رابطه با چپستی صراط با آن مواجهیم این است که پل صراط دقیقاً کجاست؟ آیا پلی است دور از دنیا که مثلاً در آن سوی آسمان‌ها و کهکشان‌ها بسته شده؟ آیا صراط اکنون هم وجود دارد، یا در قیامت به وجود می‌آید؟

وقتی گفته می‌شود «صراط گذرگاهی در آخرت است و از درون جهنم می‌گذرد» ناخودآگاه این برداشت در ذهن مخاطب ایجاد می‌شود، که صراط در حال حاضر وجود ندارد و مسیری است که باید بعد از مرگ و در قیامت از آن عبور کرد. این طرز تلقی ناشی از همان برداشت غلطی است که معمولاً دربارهٔ عالم آخرت بین مردم وجود دارد؛ برداشتی که آخرت را عالمی جدا و مستقل از دنیا معرفی می‌کند که با دنیا فاصلهٔ مکانی و زمانی دارد، اما همان‌طور که قبلاً گفتیم، [آخرت مکانی جدا از دنیا یا در کنار دنیا نیست](#) و این‌طور نیست که فراسوی ابرها عالمی به اسم آخرت وجود داشته باشد. رابطهٔ بین دنیا و آخرت مثل رابطهٔ رحم مادر با دنیاست و همان‌طور که دنیا رحم مادر را دربر گرفته، آخرت نیز دنیا را دربر گرفته است؛ بنابراین ما همین الان هم روی صراط هستیم و صراط مسیری نیست که بعداً به وجود بیاید. در واقع صراط حقیقتی است که مسیرش از درون نفس می‌گذرد، نه جاده‌ای بیرون از نفس، اما حرکت ما در مسیر صراط به چه شکل است؟

طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان، ج ۱، ص ۳۱^۲

ما مسیر صراط را چگونه طی می‌کنیم؟

نکته دیگر درباره صراط نوع حرکت ما در مسیر صراط است، که به ماهیت آن برمی‌گردد؛ همان‌طور که گفتیم، صراط حقیقتی معنوی است، نه یک مسیر بیرونی. پس حرکت ما در مسیر صراط هم یک حرکت جوهری و درونی و در واقع نوعی صیورت است. ما روی صراط هیچ‌گونه حرکت یا جابه‌جایی مکانی و فیزیکی، شبیه آنچه در جاده‌های دنیا اتفاق می‌افتد، نداریم بلکه سرعت، سبقت، توقف و عقب‌گرد ما در مسیر صراط همگی درون وجود خودمان اتفاق می‌افتند.

برای جا افتادن بهتر مطلب خوب است یک‌بار دیگر به قانون نسبت رجوع کنیم و از حرکت جنین در رحم مادر وام بگیریم. حرکت جنین در رحم مادر به چه شکل است؟ آیا جنین از لحظه شکل‌گیری نطفه تا زمانی که تبدیل به یک جنین کامل شود، مسافتی را طی می‌کند؟ طبیعتاً نه. فرآیندی که جنین از نطفه‌گی تا کامل شدن پشت‌سر می‌گذارد، یک صیورت و یک تکون است. صراط جنین خارج از وجود او نیست، صراط در درون خود جنین است و جنین در درون خودش مسیر صراط را طی می‌کند. حالا اگر این مسیر را به درستی طی کند، یا به عبارتی بر «صراط مستقیم» حرکت کند، صحیح و سالم متولد می‌شود، اما اگر در طی مسیر سستی به خرج دهد و توقف یا عقب‌گرد داشته باشد، به تناسب غفلتی که داشته با بیماری، ضعف یا نقص عضو پا به دنیا می‌گذارد. همین قوانین در حرکت انسان روی صراط به سمت آخرت نیز وجود دارد. صراط مستقیم در این نوع حرکت یک مسیر سلوکی از درون نفس به سمت خداست، که انتها ندارد و هرکس در این مسیر اسم‌های بیشتری از خدا دریافت کند، سرعت حرکتش بیشتر خواهد شد.

چرا مسیر صراط از جهنم می‌گذرد؟

سؤال دیگر این است که چرا صراط از درون جهنم می‌گذرد و منظور از جهنم چیست؟ عبور صراط از درون جهنم نکته ظریفی دارد که اگر رابطه بین دنیا و آخرت را درست فهمیده باشیم، به‌خوبی آن را متوجه می‌شویم. نوزادی که پا به دنیا می‌گذارد در همان لحظه اول نسبت به شرایط زیستی دنیا سنجیده می‌شود و هر عدم تطابقی در وجود او بسته به شدت و اهمیت آن

رنجی آنی یا دورنمایی از رنج را در پی خواهد داشت، برای مثال مشکل ربویی و عدم توانایی در تنفس مشکلی آنی است که می‌تواند در لحظه جان نوزاد را تهدید کند و در نتیجه نیازمند ایجاد محیطی ویژه است و کوتاهی چند سانتی‌متری یکی از پاها رنجی در آینده را در پی دارد. همان طور که دیدیم در این مثال صراط نوزاد وجود خود نوزاد و در واقع چیزی است که در رحم کسب کرده و با خود آورده و رنج جهنم هم همان حاصل و نتیجه چیزی است که نوزاد برای خود انداخته است.

ورود ما به عالم آخرت هم از همین قاعده پیروی می‌کند. ما به محض ورود به عالم نسبت به شرایط زیستی آخرت سنجیده می‌شویم و درست مانند نوزاد صراط و عامل سنجش ما همان میزان تطابق وجود ما با شرایط زیستی آخرت است. اگر وجود ما بر صراط مستقیم نباشد، یا به عبارت دیگر با شرایط زیستی آخرت تطبیق نداشته باشیم به میزان این عدم هماهنگی گرفتار رنجی آنی یا رنجی در آینده خواهیم بود.

با این مثال رد شدن صراط از دل جهنم و چرایی ارتباط صراط و جهنم هم به طور کامل روشن می‌شود؛ چون همان طور که در درس قبلی گفتیم؛ جهنم بیمارستان آخرت است و هر عدم تطابقی چه در دنیا و چه در آخرت، برای اصلاح و درمان به بیمارستان ارجاع داده می‌شود.

در این درس درباره مفهوم صراط و چیستی پل صراط صحبت کردیم. دانستیم که صراط یک حقیقت وجودی در نفس و تجلی عملکرد و کسب‌های نفس ماست؛ در نتیجه عده‌ای از صراط رد می‌شوند در حالی که سرد و خاموش است و عده‌ای با آتش رو به رو می‌شوند که تمثیلی از رنج است.

امیدواریم که با ارائه این مطالب به ابهامات شما درباره حقیقت صراط پاسخ روشنی داده باشیم، اگر هنوز سؤالی در این خصوص دارید حتماً در بخش دیدگاه‌ها با ما در میان بگذارید.